

Yokohama, el Japó ultramodern.

Convidats de l'emperador del Japó

Pep Fortià i Rius

El juliol de l'any passat el govern japonès va convidar a cinquanta joves europeus a conèixer durant vint dies el seu país. El viatge, que tenia lloc per diferents regions i ciutats del Japó, incloïa també una estada a la universitat, contactes amb el món de la indústria, la borsa i l'exèrcit i la convivència durant uns dies amb una família japonesa. Jo vaig tenir la sort de ser un d'aquests joves.

Vàrem sortir de l'aeroport de Londres els vint-i-cinc joves escollits: francesos, anglesos, alemanys, portuguesos, italians, danesos i espanyols. Entre glop i glop del te verd que ens serveix la companya aèria japonesa comencem a establir els primers contactes entre tots nosaltres. Com sol passar, els del Sud —italians, portuguesos i

espanyols— connectem de seguida per afinitats lingüístiques i culturals i pel nostre tarannà més obert. Els nòrdics es mostren més reservats i fins a meitat del viatge no comencem a fer amistat.

En arribar a l'aeroport d'Arita, després de dotze hores de vol, constatem la típica eficàcia japonesa. Tot funciona al mil·límetre i la mínima sol·licitud és atesa al moment. L'autopista que ens porta a Tòquio està situada sobre terrenys guanyats al mar en els últims anys, cosa freqüent al Japó, on la falta d'espai lliure obliga sovint a la construcció de plataformes marines per a l'expansió de les ciutats. Al llarg del camí descobrim enormes complexos industrials, lúdics i residencials fets amb les tecnologies més modernes. L'aspecte d'aquests conjunts és impressionant, amb un aire futurista que sobta pel seu disseny audaç.

La descoberta de Tòquio

A la ciutat de Tòquio viuen dotze milions de persones i la primera impressió que ofereix és aclaparadora. A Ginza, el centre comercial, es veuen gratacels per tot arreu i anuncis lluminosos i panoràmics. Un paradís consumista on les marques, els logotips, els grans aparadors i els neons són els protagonistes de l'espai urbà. Uns carrers més enllà, els japonesos s'atapaixen en els restaurants de *sushi* (petites tapes d'arròs amb peix) i en els estrets locals on juguen al *patchinko*, una mena de sorolloses màquines escurabutxaques.

Les línies del metro són difícils d'entendre, amb uns confusos esquemes només aptes per a japonesos. El preu varia per a cada estació i en transbordar cal tornar a agafar bitllet. Al metro, la gent s'adorm fàcilment en un son lleuger que sovint només dura uns minuts. Els pocs que no dormen maten el temps llegint els *manga*, còmics futuristes amb bones dosis de sexe i violència.

En aquest país moltes coses van al revés de casa nostra: els cotxes circulen per l'esquerre, els textos s'escriuen en columnes verticals i els llibres comencen per la tapa del darrere i acaben a la portada.

Asakusa i el teatre de kabuki

Tòquio és una ciutat-mosaic. Com totes les grans metròpolis, és una ciutat de ciutats, un conglomerat de sectors urbans diversos amb caràcter propi. Asakusa n'és un dels més genuïns, marcat per la presència d'un gran temple budista i una singular pagoda de set plantes.

Els japonesos, a diferència d'altres cultures orientals, no són una gent especialment religiosa. Combinen de forma eclèctica els ritus budistes, sintoistes i cristians fins el punt que alguns casaments es fan per partida doble: cerimònia budista primer i la catòlica, després, amb el consegüent canvi d'indumentària i ornamentació. Així mateix, és habitual que les famílies budistes –la majoria de les japoneses– celebrin el Nadal.

Al temple d'Asakusa s'observen els rituals budistes clàssics: les monedes llençades a l'altar acompanyades d'una breu pregària, l'aigua beneïda que es beu d'un recipient de fusta i el fum sagrat que es venta perquè es posi per dins la roba.

En aquesta ciutat de grans contrastos, és habitual trobar els monjos budistes pregant les seves lletanies, amb el cap rapat a cent metres dels edificis ultramoderns on els joves executius fan les seves transaccions connectats a les seves oficines de Nova York, Londres o Frankfurt.

És diumenge quan visito Asakusa i pels carrers es veu gent vestida amb els tradicionals quimonos. A Tòquio proliferen els edificis de vuit o deu plantes amb un restaurant diferent a cada pis, tots ells de dimensions mínimes.

La cuina japonesa és extraordinàriament variada i exquisida. Destaquen d'entre les seves especialitats el *tèmpura*, peix arrebossat acompanyat d'un brou, el *sushi*, les diferents varietats de peix cru –el *sashimi*– o macerat, el *kushi*, carn en brotxetes i el *tofu*, massa de cereals. Tot això acompanyat de gran quantitat de salses i condiments.

El diumenge a la tarda assistim a una funció tradicional de *kabuki*, el teatre clàssic japonès. La funció dura cinc hores, l'acció és mínima i hi abunden els cants i els petits i subtils moviments. Els actors van totalment maquillats i són tots homes, encara que interpretin personatges femenins. El públic s'ho passa d'allò més bé, rient i interrompent diverses vegades amb els aplaudiments. Nosaltres, pobres occidentals, malgrat un sistema de traducció a l'anglès, només podem apreciar el fantàstic vestuari, el maquillatge i la creativa escenografia. Tota la resta –els símbols morals, els

vells codis de l'honor, la filosofia tradicional japonesa– és un món que se'ns escapa.

Les vuit del matí a Shinjuku

Un espectacle imprescindible per a tots aquells que visiten Tòquio és la sortida multitudinària de la gent de l'estació de metro de Shinjuku a les vuit del matí quan, exèrcits d'homes i dones amb vestit formal i rostre inexpressiu es dirigeixen, silenciosos i ordenats, a les seves oficines. El semàfor que es posa verd és el senyal de sortida d'una marxa col·lectiva i anònima on cada participant intenta arribar al seu destí amb el temps més curt possible.

Al metro la gent fa cua davant el vagó indicat en el seu bitllet, seguint unes marques ben precises pintades al terra i uns empleats d'aspecte robust i amb les mans enfundades en uns guants blancs acomoden la gent dins el vagó, fent-los una lleugera pressió per tal que les portes es tanquin.

Tot i essent la segona potència econòmica mundial, també al Japó hi ha conflictes laborals i bosses de pobresa. Caminant per Shinjuku, el centre neuràlgic del sector econòmic, trobo un grup de treballadors acomiadats repartint fulletons i proclamant amb un megàfon les seves reivindicacions. Més tard, a un costat dels enormes passadissos del metro descobreixo una gran acampada d'*homeless*, vagabunds que viuen dins de petits habitatges fets amb caps de cartró, bosses i deixalles.

Temple i jardins Tenryu-Ji a Kyoto.

Són les paradoxes de les societats capitalistes avançades, les mateixes que podem trobar a San Francisco, París o Nova York.

La gent de l'organització ens ha preparat una sèrie de conferències a càrrec de persones autoritzades en diferents camps: l'economia, la política exterior, la cultura, l'exèrcit. A través d'aquestes xerrades comprenc que els japonesos, orgullosos de l'extraordinària recuperació del seu país després de la guerra, veuen com el seu model econòmic, polític i social està tocant sostre i s'adonen que en el futur hauran de canviar algunes coses. Ara estan a l'expectativa, *intensificant els contactes amb l'exterior per evitar la seva natural tendència a l'aïllament i analitzant altres models de societat com el model anglosaxó o el model llatí*. El japonès, observador i analític per naturalesa, té una gran capacitat d'assimilació de models i esquemes de l'exterior. Com em deia un amic que vaig fer allà, és la ferma convicció en la pròpia identitat el que els permet admetre incorporacions de l'exterior, mentre que altres societats, insegures de si mateixes, es tanquen a tot el que ve de fora.

Yokohama, una ciutat del futur

Els japonesos, contràriament a la idea que en tenim, parlen pocs idiomes. Només una minoria molt reduïda pot expressar-se fluidament en anglès.

No és estrany, doncs, que el dia que vaig plantar-me a l'estació de Yamanote disposat a agafar tot sol el

tren a Yokohama tingués seriosos problemes per fer-me entendre. Era el primer dia que descobria el Japó per mi mateix, sense els funcionaris-guia que amablement el Govern ens havia assignat. Vaig adonar-me aleshores que el Japó real viu en molts aspectes tancat en si mateix. Es tradueix molt poc i és difícil trobar premsa estrangera.

A l'estació de Yamanote vaig intentar comunicar-me amb unes deu o dotze persones, però sense cap resultat. Al final, un empleat de la companyia ferroviària m'indicà per signes que el tren no s'aturava en aquella estació. Hi passava de llarg i l'havia d'agafar a la propera parada.

A mesura que el tren avançava vaig anar descobrint la perifèria de la metròpolis. Com totes les perifèries, plena de polígons industrials, parcs tecnològics i serveis residuals que el centre ha anat expulsant cap enfora. La diferència és que, per la falta de sòl, a Tòquio tot és molt més elevat i amb unes arquitectures avantguardistes i espectaculars. Gegants de vidre i alumini, grans plafons i antenes espectaculars es dreçaven aquí i allà, conformant un conjunt caòtic i desgavellat, però alhora suggestiu i fascinant.

Tota la línia de costa que va de Tòquio a Yokohama és un continu urbà, on l'edificació envaeix fins l'últim metre quadrat de sòl, a la manera dels grans conglomerats de les urbanitzacions americanes com Los Angeles-San Diego, conjunts quilomètrics on la població s'escampa indefinidament. Yokohama seria el paradigma de

la ciutat del segle XXI. Planificada i pensada en un laboratori d'urbanisme fins l'últim detall, el nucli s'estructura en àrees d'esbarjo, un centre administratiu d'oficines i perifèries residencials. A Yokohama hi han construït els complexos més espectaculars, l'edifici més alt del Japó –la Harbour Tower– i l'estructura urbana més sofisticada. Com a les metròpolis americanes, ningú no camina per les seves avingudes, que són més aviat autopistes que connecten els diferents centres urbans. La ciutat no està pensada per ser vista i entesa pel vianant sinó des del cotxe o des del tren elevat que va unint els diferents nuclis. Des de dalt la Harbour Tower el panorama és impressionant i hom se sent un espectador privilegiat de la ciutat del futur.

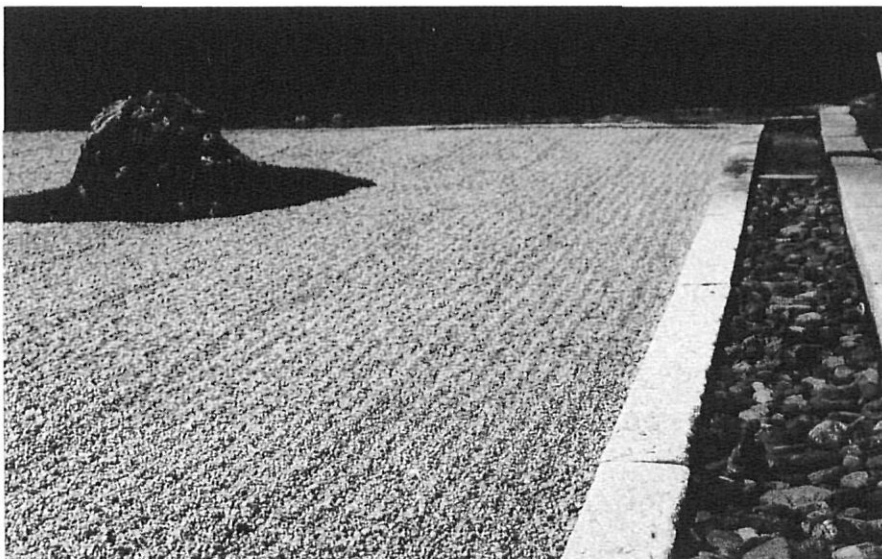
La universitat i els joves

Al cap d'una setmana de ser al Japó tenim una jornada d'intercanvi d'experiències amb grups de joves estudiants de la Universitat de Tòquio. Els joves japonesos són tímids en general, però també molt riallers.

Els costa obrir-se i explicar les seves idees i opinions. Són per naturalesa reservats i introvertits i, a més, parlen molt poc les llengües estrangeres. A la universitat les llengües més estudiades són el xinès, l'anglès i el castellà, per aquest ordre. Després, però, d'unes hores en comú fem amistat i sortim a sopar i a beure *sake*, la beguda més corrent al Japó, feta d'arròs destil·lat.

Aquests nois es mostren molt crítics amb el sistema de vida japonès. Els seus pares han viscut amb grans sacrificis per portar el país al lloc que ara ocupa: jornades laborals interminables, renúncia a les vacances i als viatges a l'estranger, vida familiar en segon pla... Tot un seguit de privacions que ells no semblen pas disposats a acceptar. Parlen amb admiració i mitificació de la música rock occidental, les estrelles del cinema americà, la cultura europea, les ciutats monumentals com París, Florència, Roma. Espanya és per a ells sinònim de paradís, platges, sol, *siesta*, guitarres i alegria, just l'antífesi de la vida al Japó, plena de presses i culte al treball i als horaris. Noto en ells també una certa inquietud respecte al futur. En una societat canviant com

Jardi zen a Kyoto.

la seva, trontollen els vells esquemes i els sistemes de valors i ells es debaten entre els valors tradicionals i nous models que comencen a aparèixer. Aquests joves ens tracten amb una atenció i una delicadesa exquisides. La tradicional hospitalitat japonesa no és un tòpic i quan ens acomiadem d'ells intercanviem adreces amb el desig de no perdre el contacte. En efecte, uns mesos més tard, després de mantenir correspondència, alguns d'aquests joves em visitaran a Girona dins d'un viatge general per la seva Espanya idealitzada.

La indústria, un món d'ordre i jerarquies

La fàbrica Otsuki, a la perifèria de Tòquio, produeix fibra òptica i és un exemple paradigmàtic dels ultramoderns polígons industrials japonesos. Sobta l'exagerada disciplina que es palpa en l'ambient i la minuciositat i el rigor en el treball. A les escales de la fàbrica hi ha marcat a terra amb fletxes el sentit de pujada i el de baixada dels treballadors. A cada planta un mural indica la classificació dels treballadors de més alt rendiment de cara a possibles compensacions econòmiques i altres incentius.

Per les converses entre el personal m'adono que hi ha una rígida jerarquia de treball i en l'àmbit de relacions personals, que no és mai qüestionada. Quan arriba un encarregat de rang superior, els altres inclinen lleugerament el cap en senyal de respecte, parlen el menys possible i mai no li discuteixen les ordres. Les relacions de treball són doncs un món complex, d'estructura piramidal i possiblement amb arrels a l'antiga estructura social del Japó dels senyors feudals on cadascú té una posició social i un estatus molt determinat. Més tard vaig saber que fins i tot el llenguatge varia segons vagi adreçat a una persona d'un o altre nivell social. Això és el que converteix el japonès en una llengua tan difícil d'aprendre: la variació de les paraules i les estructures gramaticals en diferents contextos.

L'obsessió per l'ordre és tanta que uns dies més tard en un parc d'Hiroshima vaig veure un home maldant per alinear perfectament una corda estirada a terra. Al cap de cinc minuts de comprovar des de totes bandes la recti-

El temple del nen no nascuts.

tud de la corda va fer un crit i van arribar divuit persones per fer-se una foto amb totes les puntes de les seves sabates ben alineades darrere el cordill. I és que els conceptes d'espontaneïtat i improvisació, tan corrents a casa nostra, al Japó no existeixen.

Hiroshima o el record

Arribem a Hiroshima un dissabte a la tarda, pocs dies abans de la celebració en aquesta ciutat dels Jocs Asiàtics. És una ciutat absolutament nova després de la reconstrucció i guarda dins seu una forta càrrega simbòlica. El nou Japó aixecat a partir de les cendres de la guerra és aquí més present que en cap altre lloc. Un parc, un monòlit i un museu commemoren l'hecatombe. Hi ha un lloc on els japonesos fan ofrenes en forma de cintes de colors on escriuen els noms de gent morta a conseqüència de la bomba atòmica.

La ciutat és travessada per quatre rius, té amples avingudes i moltes zones verdes. Els edificis històrics com el castell Hiroshima-jo han estat reconstruïts amb una fidelitat absoluta, tot i que a l'interior es veuen els murs moderns de formigó.

L'estructura urbana recorda la de les ciutats nord-americanes, amb el centre ocupat per oficines, grans magatzems i edificis públics i la gent vivint en zones residencials a la perifèria. Com a tot el país, es nota la prosperitat econòmica. Abunden els grans hotels de quinze o vint plantes, els

sofisticats centres comercials i les galeries comercials de luxe. Destaca, però, l'absència de les grans cadenes occidentals i les firmes europees.

En aquesta ciutat viurem durant uns dies amb famílies japoneses i coneixerem així, des de dins, els costums, la mentalitat i l'estil de vida.

La vida familiar i el mite japonès

A cada persona del grup li han assignat una família d'Hiroshima amb qui conviurà durant uns dies. La «meua família» és els Arita i es compon del pare, Hirofumi, arquitecte, la mare, Chiyoko, llicenciada en història, però ara es dedica a la casa i els dos fills, nen i nena, de 9 i 6 anys: Kiwamo i Noriko.

Viuen als afores de la ciutat en una casa dissenyada per ell mateix. L'edifici, de fusta, té una estètica moderna que contrasta amb l'estil tradicional japonès de les cases veïnes. Un cop a dins descobreixo que l'espai, com a totes les cases del Japó, és molt reduït. És per això que tots els mobles s'apleguen contra la paret un cop s'han fet servir, per tal de deixar l'espai lliure.

La meua habitació és la dels convidats i és típicament japonesa, amb el *tatami* de teixit vegetal a terra i la paret corredissa de llistons de fusta i paper. El llit és un típic *futon*: una mena de matalàs que es munta abans d'anar a dormir.

El primer que em demanen després de fer les salutacions és quan i de quina manera vull prendre el meu bany. En els

dies que passaré amb ells m'adono de la importància del bany dins la seva cultura. Un cop arriben a casa, el bany és gairebé un ritual on tota la família es comunica i es relaxa. Això té les seves arrels en el pensament ancestral nipó i representa, com els jardins, els bonsais o la cerimònia del te, l'expressió d'una rica vida interior. Al carrer el japonès és sovint agressiu, impetuós i barroer, però un cop a casa es converteix en un individu sensible i d'una cortesia exquisida.

En les cultures orientals, el carrer i l'espai públic és un àmbit secundari i té connotacions negatives i pecaminoses. És per això que als ulls d'un europeu sobta la negligència del japonès envers els espais públics, els carrers i les places, on tot és ple de cables, instal·lacions i màquines de vendre mil i un objectes. Un cop a dins les cases, però, s'observa una decoració refinada fins als mínims detalls.

La cambra de bany japonesa és gran. Hi ha una petita dutxa on la gent es renta amb gran parsimònia i molta cura, per passar després, un cop esbandits, a una mena de banyera amb aigua molt calenta, on pares i fills es relaxen i parlen durant una llarga estona.

Després del bany passem a la cuina per sopar. Els Arita cuinen molt bé i durant la meua estada amb ells em fan tastar totes les delícies de la cuina japonesa. La cuina és un dels pilars principals de la forma de vida oriental i ells s'hi dediquen amb entusiasme. És una cuina sana, sense greixos, composta bàsicament de peix, arròs i cereals.

Les formes de vida són ben diferents a les nostres. Treballen tota la setmana deu o onze hores diàries, els dissabtes inclosos. És normal començar a la feina a les vuit del matí i acabar a les deu del vespre. El diumenge, únic dia festiu, no ho és del tot perquè els nens tenen classes particulars d'idiomes i música, tots els comerços són oberts i en Hirofumi dedica el dia a comprar uns llibres i a treballar al despatx. No dinen junts i, de fet, no ens reunim tots fins el vespre, a l'hora del bany. Les reunions familiars amb els avis es redueixen a tres o quatre dies l'any. Al Japó el diumenge no es diferencia molt dels altres dies.

Els Arita són budistes –altres són sintoïstes i una minoria, catòlics– però com és habitual al Japó no són gaire aferrats a la religió, que es redueix sobretot a un conjunt de rituals con-

vencionals. La seva actitud davant la mort està desproveïda del sentit tràgic que té per nosaltres i és acceptada amb tota naturalitat i serenitat. Quan els pregunto pels records de la bomba, responen amb total normalitat, sense exterioritzar cap sentiment de tristesa ni de dolor. Manifesten així mateix un gran pudor per expressar els seus sentiments íntims. El contacte físic entre les persones és evitat al màxim. És molt difícil al Japó veure en públic petons, abraçades ni tan sols encaixades de mans. El japonès és introvertit i pudorós per naturalesa i l'expressió dels sentiments es limita al cercle més íntim, deixant per l'àmbit social les inclinacions del cap en senyal de respecte. Quan l'àvia dels Arita ve a la casa, les inclinacions arriben a sis o set successives, en tractar-se d'una anciana venerable que va sobreviure a la massacre.

Un dia en sortir del metro, la senyora Arita em comenta que s'ha oblidat l'ombrel·la –un objecte molt usat per les japoneses per protegir el seu delicat cutis del sol– en un vagó del metro. Un cop a casa, truca a la companyia per comunicar la pèrdua. L'endemà quedo bocabadat quan en anar a l'estació l'empleat li torna amb tota naturalitat la seva ombrel·la. No és estrany que una societat que és capaç de trobar un paraigua d'un dia per altre en una ciutat d'un milió d'habitants estigui al capdavant de l'economia mundial.

Pare i filla el diumenge a Asakusa.

El cosmos domèstic de la família és una barreja de la vida tradicional i la tecnologia més avançada. Al costat dels vells tapissos brodats, els *kakejiku* i les figures artesanals de fusta hi conviuen els ordinadors i els equips d'alta fidelitat més sofisticats.

Els matins per esmorzar tota la família menja arròs i carn amb salsa, un àpat fort perquè es dina tard. Després d'intercanviar els respectius obsequis, m'acomio dels Arita, la meua família a Hiroshima que no sé quan podré veure.

Kyoto, el Japó mil·lenari

Agafem el famós Shinkansen o tren-bala per anar d'Hiroshima a Kyoto. El tren es desplaça a una velocitat vertiginosa. La precisió i l'ordre són, un cop més, impressionants. Pel camí anem passant per ciutats ultramodernes amb nuclis de gratacels i zones d'agricultura intensiva on s'aprofita fins l'últim pam de terreny lliure. Al Japó no s'edifica a les muntanyes, tant sols al pla. Això és per motius culturals, religiosos i també a causa dels sismes. Com tothom sap, aquest és un país castigat sovint pels terratrèmols. Travessem Nara, Nagoya i Osaka, les principals zones industrials. També deixem enrere Kobe, poques setmanes abans del terratrèmol que va sacsejar aquesta ciutat costanera.

Arribem per fi a Kyoto, l'antiga capital del Japó, a última hora de la tarda. A diferència del caos urbà de Tòquio, Kyoto és una ciutat perfectament organitzada en una quadrícula geomètrica ben numerada.

Faria falta un mes sencer per visitar tots i cadascun dels temples, jardins i monuments de Kyoto. Des del castell Nijo dels antics *shoguns* construït íntegrament amb fusta fins als jardins zen Ryoan-ji amb grava raspallada i on unes roques disposades de forma simbòlica conviden els visitants budistes a la meditació més trascendental. També el temple Tenryu-ji on assistim a la cerimònia del te i l'emblemàtic Kinkaku-ji o Pavelló d'Or immortalitzat en la seva obra per l'escriptor Yukio Mishima.

M'impressionen especialment els jardins tradicionals, pensats com una successió de quadres per ser contemplats des de l'interior de cadascuna de les estances com una composició harmònica i perfecta.

Visito també amb la Katherine Marshall, una fotògrafa anglesa, la vila imperial Shugakuin als afores de la ciutat, un prodigi de subtileza i rigor en la composició paisatgística. Els recorreguts juguen amb l'efecte sorpresa i el visitant és conduït per camins tortuosos, on a banda i banda hi ha murs vegetals que actuen com a barreres visuals. Al final de tot el recorregut ascendent, es descobreix de sobte la perspectiva total del jardí, amb diferents plans de colors i textures que es superposen en un conjunt de gran riquesa.

L'Exèrcit, els Estats Units i la Unió Asiàtica

De tornada a Tòquio, dediquem un dels últims dies a una sessió d'entrevistes amb els oficials d'una base militar. L'ambient de les casernes és com el nostre, però la disciplina sembla encara més estricta. Els soldats joves ni tan sols obren la boca, dedicats tot el dia a rebre ordres dels seus superiors. Les instal·lacions es veuen obsoletes i una mica abandonades, en contrast amb els sectors privats, d'una imatge impecable. Sembla que l'Exèrcit no és una preocupació prioritària del Govern, sinó una cosa més aviat simbòlica i representativa. Efectivament, el percentatge del pressupost que el Japó dedica a la Defensa és comparativament més baix que el dels països occidentals, tot i ser professional i no existir el servei militar.

Els oficials nipons ens confessen la seva preocupació per l'equilibri de forces en el context estratègic mundial, entre Est i Oest, Nord i Sud. Els preocupa la supremacia militar nord-americana i ens pregunten sobre el paper d'Europa i l'OTAN. Parlen d'Europa com un tot, un col·lectiu, cosa que a nosaltres, gent de llengües i cultures tan diferents, ens sorprèn.

També parlem del procés de la Unió Europea. Ells ho comparen amb el seu projecte de bastir a llarg termini una Unió Asiàtica on participin tots els països que avui comencen a despuntar en els nous mercats econòmics mundials (Corea, Vietnam, Taiwan, Singapur, Filipines...). Aquest ambiciós projecte podria ser de caire econòmic en una primera fase i més endavant, polític i estratègic.

Estació de Shinjuku a les 8 del matí.

El temple dels nens no nascuts

Uns dies més tard agafo el tren pel meu compte i m'interno a la regió de Kamakura, molt boscosa i de vegetació tupida. Allà visito el Gran Buda o Daibutsu, únic monument d'aquest tipus al Japó. Penetro dins una selva amb temples mig coberts per la vegetació. Descobreixo, aleshores, un santuari a l'aire lliure amb una gran quantitat de petites figures de Buda vestides amb roba de nadó. Tots porten colors i peces diferents i alguns estan adornats amb petites joies. Més tard m'assabento que aquest és el temple Hasedera dels nens morts durant l'embaràs. Les mares porten la roba que tenien preparada per a les criatures i guarneixen els budes en honor de l'ànima dels nens no nascuts.

Després de recórrer totes aquestes ciutats i zones del Japó, no és fàcil condensar en unes línies les meves impressions sobre aquest país, la seva cultura i la seva gent. Puc dir, però, que em vaig endur del Japó un grapat d'imatges que perduraran en la meva ment com el negatiu impressionat d'una càmera fotogràfica. El vell Kyoto amb l'arquitectura tradicional de fusta des d'on, asseguts al *tatami*, contemplàvem en silenci els jardins on cada element respon a una composició acuradament estudiada. Els temples de Kamakura, amagats enmig del bosc, on els baluards i els budes de pedra marquen fites singulars en el paisatge. L'arrelament de la família japonesa a unes tradicions, una cuina i unes formes de vida pròpies. D'altra banda, la metròpoli ultramoder-

na de Tòquio, amb les riudes de gent enfilant de forma ordenada i metòdica cap a les oficines de Shinjuku o Kasumigaseki. El nou front marítim de Yokohama on, per manca d'espai lliure edificable, la ciutat creix avançant cap al mar en plataformes marines que són àvidament ocupades per nous gratacels i edificis públics. També m'ha sorprès la passió del japonès pel treball i l'autosuperació, la seva obsessió pel temps i pels horaris, la seva adhesió a l'empresa, la seva obediència a una jerarquia i unes normes inqüestionades, la seva timidesa i el seu pudor a l'hora d'expressar els seus sentiments i el seu rebuig per la discussió i l'apassionament, tan propis del nostre temperament.

Com a arquitecte vaig gaudir d'unus edificis populars simples i espontanis que no s'imposen al seu entorn, sinó que més aviat s'hi fonen. Vaig poder apreciar també conceptes com la asimetria i la juxtaposició, l'espai diàfan i de límits ambigus, el valor de les formes simbòliques i dels espais canviant en el temps, tots ells tan diferents dels paràmetres de la nostra arquitectura occidental.

Tot això i algunes coses més vaig aprendre al Japó, al mateix temps que compartia experiències, converses i moments amb estudiants japonesos, militars, guies, funcionaris, companys de viatge i gent del carrer. De tots ells, n'he après una mica i d'alguna manera ells m'han donat les claus per entendre millor des d'ara aquest país singular i fascinant.

Pep Fortià i Rius és arquitecte.